

**Кыра уонна орто саастаах компенсирuоушай бөлөх иитиллээччилэригэр,
«Байанай көмөлөһөөччүлэр»**

тулалыыр эйгэни кытта билиһиннэри и дьарыгын конспега

Бэлэмнээтэ: Максимова Айталина Николаевна. Кыра уонна орто бөлөх иитээччитэ

Сыала:

Оболоор билиигэ-көрүүгэ дьулуурдарын, саха омук сизэригэр-туомугар ытыктабыллаах сыһыаннарын иитии, тулалыыр эйгэҕэ интэриэстэрин тардыы, айылқаҕа харыстабыллаахтык сыһыаннаһарга үөрэтии. Кэпсэтэр дьобурдарын чиңэтии, болжомтолорун сайыннарыы.

Соруктар:

Экологической иитиини иңэри, кэңэтии. Саастаах дьобңо убаастабыллаах сыһыанна үөрэтии. Ойуур кыылларын, көтөрдөрүн туһунан билиилэрин чиңэтии, истэр дьобурдарын салжыы сайыннарыы. Ыраастык тутта-хапта сылдыбалларын уорэтии. Толкуйдуур дьобурдарын салжыы сайыннарыы, бөлөххө бииргэ толкуйдаан үлэлииллэрин, добордуу сыһыанна үөрэтии.

Бэлэмнэнии үлэ:

Саха норуота айылқаҕа ураты сыһыанын туһунан билиһиннэри, «Байанай» диэн айылқа иччитин туһунан билиһиннэри. Ойуур кыылларын туһунан билиһиннэри, хаарга хаалларбыт суолларын хаартыскаларын көрүү. Саха сириг күөллэрин, өрүстэрин балыктарын билиһиннэри, көрөн араарга үөрэтии. Кыыллар тустарынан кылгас хоһооннору үөрэтии.

Туттуллар тэрил:

Компьютер, проектор, кубах атажын суола (картонкаҕа уруһуй), сиитэлэр, көтөрдөр саңаларын аудиозаписьтара, пластиковай бутылкалар, имиллибит кумаахылар, целлофановай пакеттар. Улахан пластиковай контейнердар (3 шт.), уулаах улахан ойбону солбууар контейнер, көтөрдөр ойуулар (улар, суор. тонсобой, барабыай). Байанай оқолортон көрдөһөрүн туһунан видеоролик, сордоң балык көрдөһүүтэ туһунан видеоролик, кубах атажын суолун ойуулар.

I. Кириги чааһа

- Үтө күнүнэн оболоор! Уччуу, таһырдыа наһаа да тымныы! Илиилэриг тоңнулар, атахтарым тоңнулар! Чэйин эрэ, бары бииргэ миигин кытары илиибитин, эппитин – хааммытын сылыһа таарыйа массажтаныаҕын (тарбах, илии массаһа).

- Маладыастар! Билигин ханнык дьыл кэмэ этэй, маннык тымныы, туманнаах, дыбардаах баҕайы? (оболоор этиилэрэ)

- Саамай сөп, билигин кыһын. Онтон саамай сылаас дьыл кэмэ ханныгый? (сайын)
Сайын ойуурга сылдыааччыгыт дуо?

- Сайыңны ойууру бары көрбүт эбиккит, оччоҕо мин эһигини бугун кыһынны ойуурга күүлэйдии барыахха диэн ынырабын! Ол иннигэр ойуурга сөпкө тутта-хапта сылдыы туһунан быраабылалары санаахха (оқолор эппиэттэрэ)

- (массаһ) кыһыңны ойуурга барыах иннинэ халыңнык таңныахха; бастаан наскы кэтиэххэ, ыстааммытын кэтиэххэ (атахтарын имэринэллэр), унтуубутун, халың курткабытын (илиилэрин имэринэллэр), бэргэһэбитин кэтиэх (суустэрин, төбөлөрүн имэринэллэр), үтүлүк кэтэбит. Дьэ уонна айаңна турунуохха!

II.

Аудиофон «Хаар тыаһа». – Хаардаах хонуунан хааман иһэбит, киэңник хардылыбыт. – Көрүн эрэ оқолор, кыһыңны ойуур эчи кэрэтиин! (доскаҕа проекторынан кыһыңны ойуур көстөр) – мастар хаарынан бүрүллүбүттэр (оқолор хатылыыллар), хаар кылбачыгас, мас лабаалара кырыанан бүрүллүбүттэр (оқолор хатылаан иһэллэр).

- Көрүң эрэ, биһиэхэ ким эрэ кэлэн иһэр. (Чарапчыланан ырааҕы көрөллөр) Экраңца Байанай оқонньор хааман кэлэрэ костор уонна этэр: - Үтүө күнүнэн оқолор, миигин биллигит дуо? – Сөп, мин Байанайбын. Мин эһиэхэ көрдөһүүлээх кэлиим. Мин оқолорум кыыллар саамай сөбүлээн оонньуур мустар хонууларын, ханнык эрэ дьоннор кэлэн дэлби киртитэн барбыттар. Ол иһин, ол хонууга сатаан оонньообот буоллулар. Эһиги үтүө санаалаах оқолор буоллаххытына баһаалыста биһиэхэ көмөлөһүң, хонуубутун ыраастаан биэрин эрэ – диир.

- Дьэ эрэ оқолор, Байанайга уонна кини оқолоругар – кыылларга көмөлөһөбүт да?

- Оччоҕо бу ылыгынан айанныахха. Көрүн, ханнык кыыл суоллара сытарый? (куобах).

- Куобах араһынайдык ыстаңалаан барбыт ди, биһиги эмиэ кинини үтүктүөххэйиң (куобах атаҕын суола араһынай хайысхалаахтык үктэммит суолларын биридди – биридди үтүктэллэр)

III.

– Куобах атаҕын суолун батыһан, биһиги хонуубутугар чугаһаатыбыт быһыылаах.

– Күөлгэ кэлбит эбиһит оқолор. Күөл ортогугар туох эрэ харааран көстөр, чугаһаахха эрэ.

Мууһу алларбыттар уонна ойбон оңорбуттар. Туох эбитий? (оқолор эппиэттэрэ) – Сөп, ойбон. Экраңца ойбонтон сордон балык өңөйөн баран, оқолортон күөл уутун ыраастаан биэрин диир.

- Кырдык даҕаны! Уу наһаа кирдээх эбит, хайдах ыраастыбыт? (ойбон таһыгар сиитэлэр сыталлар, оқолор сиитэнэн ыраастаахха наада диэн өйдөбүлгэ бэйэллэрэ тийэллэрин курдук иитээччи салайар)

- Сиитэнэн ыраастыбыт дуо? Боруобалыахха (сиитэнэн ыраастыыр олус табыгастааҕын туһунан иитээччи бэлиэтиир)

- Ойбоммут биллэрдик ырааһырда! Оқолор наһаа үлэһит дьон эбиһит! Сиитэҕэ уу тоҕо иңмэтэ? (уу убаҕас)

- Саамай сөп! Хомуйбут бөхпүтүн мөһөөчүккэ угабыт, төннөн иһэн бөх быраҕар анал сиргэ быраҕан ааһахпыт (экраңца сордон көстөр уонна оқолорго махтанар)

IV. Аудиофон: көтөрдөр саңалара (хаххан, суор, тоңсоҕой, улар саңалара иһиллэр)

- Биһиги билэр көтөрдөрбүт саңалара иһиллэр, таайааххайын эрэ (оқолор истэн таайаллар уонна ааттыыллар)

- Хааман- хааман хонуубутугар кэллибит. Кырдык даҕаны хонуу кирдээх баҕайы эбит, туох бөбү көрөбүтү? (пластиковай бутылкалар, кумаахылар, пакеттар) – бу ааттаммыт предметтары тус туспа контейнердарга быраҕын диэбиттэр. Кыһыл квадраттаах контейнерга бутылкалары быраҕабыт, күөх квадраттаах контейнерга – кумаахылары быраҕабыт, араҕас үс мундуктаах контейнерга – пакеттары быраҕабыт (быһаары үлэтин кэнниттэн оқолор предметтары ыйыллыбыт контейнердарга быраҕаттыыллар)

- Хонуубут ып – ыраас буолла! Кыыллар билигин төө баҕарар манна оонньуур, сынньанар кыахтаннылар! Билигин дьиэбитигэр төттөрү айанныахха!

Экраңца Байанай көстөн кэлэр уонна махтанар.

V. – Биһиги ханна сылдьан кэллибит? (кыһынны ойуурга)

- Кими көрүстүбүт? Тугу гынныбыт? Ханнык көтөрдөрү иһиттибит? Тугу туһалаатыбыт?

